

Gregorij XIII. Clementis VIII. Benedicti XIII. et XIV. in quibus recensendis integrè ne nimium immoremur, referre tantùm iuvat verba Concilii Tridentini praedicto loco, quod, postquam ait, detestabilem Duellorum usum fabricante diabolo introductum, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, vult, ut, qui pugnam commiserint, et qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium suorum honorum proscriptionis, et perpetuae infamiae, poenam incurrant, et ut homicidae iuxta sacros canones puniri debeant, perpetuèque careant ecclesiastica sepultura; si in ipso conflictu decesserint. Deinde illos, qui consilium in causa Duelli, tam in iure, quàm facto, dederint, aut alia quacunque ratione ad id quemquam suaserint, necnon expectatores, excommunicatione, ac perpetua maledictione, damnat, non obstante quocunque privilegio, seu prava consuetudine, etiam immemorabili.

Gregorius XIII. in Constitutione *Ad tollendum* extendit praedictas poenas ad Duellum privatum, quod initur ex condicto, statuto solum loco, et tempore, absque patris, sociis, securitate loci, et provocatoris chartulis.

Clemens VIII. in Constitutione *Illius vices* locum eas habere voluit in omni privato certamine, et in omni provocatione, et cooperatione attentata, etiam non sequuta pugna, neque accessu ad locum, atque in cooperatione circa chartulas, vel disfidationis nuntia, licet provocationis intimatae adversario non fuerint, si per ipsos cooperantes id non steterit. Declaravit insuper excommunicationem, quam hi omnes incurrun, esse Papae reservatam, et locum certaminis currere eo ipso interdictum Papae reservatum.

Tandem Benedictus XIV. in Constitutione *Detestabilem* proscripsit sequentes propositiones. I. Vir

Militaris, qui nisi offerat, vel acceptet Duellum, tanquam formidolosus, timidus, et abjectus, atque ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se, suosque sustentat, privaretur, vel promotionis aliàs sibi debita, ac promeritae spe perpetuò carere deberet, culpa, et poena vacaret, sive offerat, sive acceptet Duellum. II. Excusari etiam possunt honoris tuendi, vel humanae vilipensionis vitandae gratia, Duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certò sciunt, pugnam non esse sequuturam, utpote ab aliis impediendam. III. Non incurrit ecclesiasticas poenas ab Ecclesia contra duellantes latas Dux, vel Officialis militiae, acceptans Duellum ex gravi metu amissionis famae, et officij. IV. Licitum est in statu hominis naturali acceptare, et offerre Duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit. V. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui Civitatis male ordinatae, in qua nimirum, vel negligentia, vel malitia Magistratus, iustitia aperte denegatur.

Poena capitis inflicta est à Rege nostro in duellantes.

TITULUS XV.

De Saggiariis.

Prohibet Innocentius III. in *cap. un. b. tit. saggiarum*, et balistarum usum adversus Christianos, et Catholicos, sub anathematis poena. Hodie haec arma in usu non sunt, et parùm interest quibus cum pugnetur, etiam contra Catholicos, dummodo iustae sint belli causae, quod conscientiae Principum, non Sedis Apostolicae arbitrio relinquitur. Sane iure Gentium inhonestus etiam in bello iusto habetur quorundam armorum usus.

TITULUS XVI.

De Adulteriis, et Stupro.

Licet stupro nonnullis legibus gravior poena in-
uratur, ea tamen in usu est, quae exponitur in
cap. 2. b. tit. ut nimirum stuprans ducere supra-
tam teneatur, aut dotare, prolemque, si suscepta
fuerit, alere, quo casu stupratam non ducat. Haec
tamen tunc locum habent, cum simplex stuprum
committitur; si enim vis interveniat, puellam non-
dum viri potentem quis violet, tutor pupillam cor-
rumpat, aut Commentariensis eam, quae in carcere
detinetur; locus in his adiunctis fit gravissimis poe-
nis, quae legibus Patriis infliguntur.

Confunduntur saepe voces stuprum, et adulterium;
coeterum illud proprie committitur cum virgine,
extensumque deinceps etiam est ad copulam cum
vidua, quae honestè vivit. Adulterium ut committi
dicatur, requiritur, ut altera pars saltem sit coniu-
gata; dicique potest triplex, nimirum dum coniuga-
tus vir copulatur cum libera, aut liber cum coniu-
gata, aut denique cum ambo sunt coniugati, quo
casu gravissimum omnium committitur utrinque cri-
men.

Quàm atrox, immaneque, sit adulterii crimen
etiam Gentiles omnes agnovère; et non obscure col-
ligitur ex poenarum, quae à legibus omnibus, tam
humanis, quàm divinis, imponuntur, gravitate; prae-
cipuè autem *Levitici cap. 20. vers. 10.* et *Deuterono-
mii cap. 22. v. 22.* in quorum primò haec habentur:
*Si moechatus quis fuerit cum uxore alterius, et adul-
terium perpetraverit cum coniuge proximi sui, morte
morianitur et moechus, et adultera: in secundo verò
Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morie-
tur,*

*tur, id est, adulter: et adultera; et auferes malum
de Israel.*

Accusatio de adulterio praecipuè marito relin-
quitur; si tamen invicem uxor viro idem crimen ob-
quiat, et probet, ait S. Pontifex in *cap. ult. b. tit.*,
paria delicta mutua compensatione delèri. Forsam
non faciè hanc regulam admittit quicunque consi-
deret quantò gravius delinquat uxor infidelis thoro,
quotque enormia oriri queant damna ex crimine
ab ea perpetrato.

Posterioribus legibus moderamen additum est poe-
nis, quibus olim apud nos adulteri plectebantur.

TITULUS XVII.

*De Raptoribus, Incendiariis, et Violatoribus
Eclesiarum.*

Raptores puellarum quandoque gravissimè puniti
sunt, quandoque mitius cum eis actum est. Roma-
nis legibus vix ulla in eos statuta invenitur poena;
quod probabiliter tribui potest raptui Sabinarum in
ipsis Urbis incunabulis admissò: verùm aliter sese
res habuit sub Christianis Imperatoribus; nam Ius-
tinianus poenam capitis Raptoribus imponi voluit,
denegatà Raptis intercedendi pro eis facultate, etiam-
si assererent se liberè consensisse. Hanc disciplinam
sequuti fuere Ecclesiae Patres temporibus Iustiniani,
et etiam posterioribus; unde nusquam consistere
posse matrimonium censebant inter Raptorem, et
Raptam: cum verò aliud in antiquioribus Ecclesias-
ticis monumentis inveniretur, praesertim apud Hie-
ronimum, tradi coepit valère inter eos matrimonium,
si Rapta extra potestatem Raptoris constituta con-
sensisset. Haec disciplina traditur in *cap. ult. b. tit.*
licet non satis disserè explicetur, et confirmata de-
inde fuit à Sinodo Tridentina in *sess. 24. de Reform.
cap.*

cap. 6. Nostris legibus poena raptus pendet ab adiunctis, aggravaturque iuxta ea usque ad mortem. Violatores Ecclesiarum gravissimis puniuntur poenis iuxta leges Patrias, ut videre est in *Nov. Recop. lib. 1. tit. 2. et 3.* In *cap. 2. b. tit.* privantur Ecclesiastica sepultura, nisi restituerint, aut de restituendo caverint; cui poenae adiungenda est excommunicatio imposita à Clemente III. in *cap. 22. de Sententia excommunicationis.*

In Concilio Lateran. sub Alexandro III. excommunicatione damnantur qui Christianos navigantes bonis suis spoliant, sicuti et illi, qui, afflictis afflictionem addentes, bona adimunt naufragium passis, quibus inhumanum foret auxilium non impertiri, licet in Religione nobiscum minimè consentiant. Quantum nefas hoc semper visum fuerit sat ostendit lex Rhodia.

TITULUS XVIIII.

De Furtis.

In lege veteri mortis poena imponebatur ei, qui hominem furaretur, et venderet, uti refertur in *cap. 1. b. tit. ex cap. 21. Exodi, vers. 16.* in quo haec verba leguntur: *Qui furatus fuerit hominem, et vendiderit eum, convictus noxae, morte moriatur.* Verum non rectè quis ex eo deduceret hanc iudicalem antiqui Testamenti legem receptam ita ab Ecclesia esse, ut Iudices Ecclesiastici devenire hoc casu, aut in alio, possint ad poenam capitis instigendam: refertur quidem praedicto loco sacrae paginae littera, ut appareat huius criminis gravitas, quae poenam mortis ab his solum puniri poterit, quibus peculiare est membrum noxium à Societatis corpore eradicare, Principibus scilicet Saecularibus: nam hoc ius neque potest, neque voluit usquam sibi desumere Ecclesia; imò le-

No

ni-

nitatem, et mansuetudinem semper praesertit exemplo Magistrum sul edocta, et à sanguinis effusione abhorret.

In *cap. 2.* continetur decretum Concilii Tribuniensis sub finem saeculi noni, quo cavetur, ne orationes fiant pro furibus in ipsa criminis perpetratione occisis, cum praesumendum sit eos impoenitentes decessisse, nisi comprehensi, aut vulnerati, confessi sint. Coeterum non levem ingerit difficultatem quod de Presbitero, et Diacono ibidem praedicatur in illis verbis *Presbitero, aut Diacono confessi fuerint*: nam notum est Diaconum nusquam esse posse Sacramenti Poenitentiae Ministrum. Quibusdam placuit haec verba intelligere non de Confessione Sacramentali, sed, reconciliatione Poenitentium, quae coram Diacono fieri poterat. Si sacerdos deficeret: iuxta alios nulla remanere potest difficultas, cum in exemplaribus integris praedicti Concilii legatur: *Presbitero, vel Deo*: Videas Bernardum ad *Decretum Gratiani tom. 1. part. 1. cap. 59.*

Non immoror in exponendo furtum quotupliciter considerari possit dum dicitur contractatio rei alienae invito Domino, quaeannam sint eius species, et quibus poenis puniantur fures pro diversis cuiusque casus adiunctis, illud addam ad expositionem *capitis 3. b. tit.* in extrema necessitate licitum esse res alienas, sive clam, sive palam desumere: licet enim furtum sit actio intrinsecè mala, atamen acceptio rei alienae eo casu furtum non est, neque includi potuit in prohibitione generali; ut accidit in eo, qui occidit ad sui defensionem. Hinc est, quod in praedicto capite imponatur poena levissima, et non nisi ad cautelam.

TITULUS XIX.

De Usuris.

Nemo est qui nesciat quàm late pateat usurarium materia, quotque difficultatibus, et involueris, sit referta, cum eisdem inservientes in id semper intenderint, ut palliis quibusdam vitium suum obtegerent, remque universam obumbrarent; quod non tantum inter Christianos, sed et apud Gentiles accidisse docent nos Historici. Consulantur Romanæ Reipublicæ leges; apparebit nulla de re ferri debuisse, aut plures, aut frequentiores; nam, ut ait Tacitus *Annal.* 6. 16. *fraudes toties repræsentatæ miras per artes rursus oriebantur.* Hinc provenit quod passim conventiones occurrant, quibus difficile admodum est diducere insit necne usura; quas in disputationem revocare et longum foret, et supervacaneum, postquam præstantissimi tot Viri hæc de re tractaverunt; eorum verò dicta transcribere, longamque ex eis tractationem contexere, mens aversatur. Exponere ergo generales regulas contentus ero, eaque simul, quæ pertinere videbuntur ad capitulum, quæ in Titulo prosunt, intelligentiam.

Usuram non omnes pariter definire consueverunt; quod procedit ex diversa eiusdem acceptione. D. Covarrubias *lib. 2. Variar. Resolut. cap. 1.* eos reprehendit, qui dixerunt usuram esse quod accedit sorti principali; quod etiam contingit Berardo; quasi isti non crimen usurarium definiant, sed rem, quæ per illud quaeritur. Ne quem ista turbent notandum est; usuram tripliciter sumi posse: primò pro ipso crimine, atque definiri potest voluntas capiendi aliquid ultra sortem sola ratione temporis: sive interior tantum voluntas hæc sit,

sive etiam exterior; sunt enim et usurarii mentales: secundò sumitur pro ipso contractu usurario, diciturque valet *conventio expressa, aut tacita, vel implicita, qua spondetur, aut speratur aliquid ultra sortem sola ratione temporis*: denique accipitur ut significet lucrum usurarium, eoque sensu eam definivit Bernardus *accessionem sortis debitæ sola temporis ratione.*

Receptum ab omnibus fere fuit usuram tantum provenire ex mutuo, quod et in suis definitionibus expresserunt: cum verò viderent etiam in aliis contractibus, imò et in ultimarum voluntatum executione, usuram sæpe inveniri, finxerunt in talibus speciebus mutuum quoddam. Exemplum esto: si emptor aliquid solvat venditori ultra rei venditæ pretium ob dilatam solutionem, fingunt solutum illud fuisse ab emptore, deinde verò eidem à venditore traditum titulo mutui: attamen Bernardus *Tom. 4. de Univ. iur. Ecclesiast. dissert. 5. part. 1. cap. 4.* contendit usuram non solum in mutuo, sed et in quibuslibet aliis actibus, et negotiis locum habere; hancque sententiam non tantum simpliciore esse, sed et iuris rationi magis conformem.

Usura, ut ex definitione patet, tunc committitur, cum aliquid ultra sortem datur sola ratione temporis; unde cessat si alia iuxta causa adsit, veluti damni emergentis, aut lucri cessantis, vel si quid ultra sortem solvi debeat in poenam negligentiae, aut malitiæ, ut accidit quoties statutum est quod criminis alicuius rei duplum, aut quadruplum, reddere compellantur. Hinc receptum est, eum, qui naviganti, aut eunti in nundinas mutuum pecuniam, aut merces præstat, suscipiens in se periculum, eaque ratione aliquid sibi ultra sortem tribui paciscitur, non esse usurarium: quod sanè contrarium videtur decisioni *cap. ult. h. tit.* nisi congrua interpretatio adhibeatur.

Quiddam censent addendam esse negationem, legendumque *usurarius non est censendus*, ut sic prior decisio posterioribus conveniat; quod sanè arguere videntur verba illa; quae sequuntur: *ille quoque*. Alii verò existimant de casu ibi agi, in quo mutans coegerit mutuatarium periculum in ipso relinquere, nullà illi optione datà. Tandem Berardus aliter litteram illius textus emendat, ductus fide cuiusdam Manuscripti.

Eadem ratione nititur quod traditur in *cap. praedicto*, et in *6. b. tit.* non committi usuram ab eo, qui res pluris iusto pretio vendit ob dilatam solutionem, dummodo certum sit venditorem eandem vendituram non fuisse usque in illud tempus, in quod dilata solutio fuit, cum dubium sit plus, minusve tunc forent valiturae.

Sic etiam statuitur in *cap. 16.* non esse usurarium generum, qui non computaverit in sortem principalem, fructus rei opignoratae, in securitatem promissae dotis: verum non negaverim defendi etiam posse hanc perceptionem ex eo, quod lucrari videatur gener eos fructus ex voluntate illius, qui dotem promissit: coeterum plures hoc admittere potest exceptiones. Haec, et plura alia similia, latè persequitur D. Covarrubias loco citato.

Prohibitae usurae omni iure sunt, variisque poenis plectuntur usurarii, tam iure Canonico, quam Civili, ut videre est in *cap. 3. §. 9. 12. b. tit. et 4. in 6. atque in Nov. Recop. lib. 8. tit. 6.*

TITULUS XX.

De Crimine falsi.

Falsarii illi propriè dicuntur, qui falsum diploma, aut sigillum conficiunt, quique confictis à se, vel ab alio litteris dolo malo utuntur: item falsam mo-

netam percipientes, et qui falsa instrumenta signant, aut conficiunt. Idem crimen committere dicuntur, falsi testes: tandem ad plures alios extenditur hoc crimen ex interpretatione, adstante nimirum lege, qua statutum sit, ut tales pro falsariis habeantur.

Gravissimè illi in primis delinquant, qui Principis, sive Saecularis, sive Ecclesiastici litteras fingunt; quibus ea infligitur poena in *cap. 3. b. tit.* si Clerici sint, ut ipsis post depositionem inuratur nota, qua dignoscantur, et deinde in exilium mittantur: verum haec caracteris impressio non observatur. Innocentius III. in *cap. 7.* excommunicationis poena illos damnat, qui litteras Apostolicas confixerint; si verò Clerici sint, tradi eos iubet potestati saeculari, officii, atque beneficiis, privatos, et degradatos.

Qui falsam monetam percipiunt, aut veram, radendo, vel aliter, deturpant, morte apud nos plectuntur, eorumque cadavera cremantur.

Notare hic oportet eos, qui litteras Principis falsificant, non esse confundendos cum illis, qui subreptitiè, aut obreptitiè, eas assequuntur: utroque autem casu is, cui earum executio committitur, suspendere eam debet, ut statuitur in *cap. 2. b. tit. et diximus in lib. 1. tit. de Rescriptis.*

TITULUS XXX.

De Sortilegiis.

Licet innania prorsus illorum studia sint, qui divinationibus, praestigiisque, futura praenoscerè contendunt, aut doemonum ope potestatem in creaturas habere se posse arbitrantur, vel saltem fingunt; mirum tamen quantum Reipublicae quietem turbent, quotque committantur crimina sub huiuscemodi speciebus; ut nihil dicam de idolatriae imagine, quae eisdem saepissimè involvitur: meritò ergo et Ecclē-

siae Patres, et Principes Saeculares, totis in id semper viribus incubuerunt, ut eradicarent hanc pestem perniciosissimam. Quod ad poenas attinet nunc graviores, nunc mitiores inflixerunt, ut patet ex *cap. 2. b. tit. can. 1. 4. 6. 7. et aliis in cau. 26. q. 5. atque in lib. 8. tit. 3. Nov. Recop.*

Notae in hanc rem sunt Constitutiones Sixti V. Urbani VIII. Gregorii XIII. et Benedicti XIV. in quibus recensendis non immorabor, cum persuasum mihi sit, tunc rariores fore vanarum omnium artium amatores, cum despici potius, nihilque eos, utpote dementes, haberi viderint

TITULUS XXII.

De Collusione detegenda.

Interposita semel accusatione, inquirere Iudex ex officio valet, licet accusator desistat, atque in accusati gratiam revocetur *cap. 1. et 2. b. tit.* Potest aequè denuo inquisitionem facere, si vereatur criminum cum testibus, et Commissariis, ad priorem inquisitionem missis colluisse, *cap. 4.* Alexander III. in *cap. 3.* eos persequitur, qui in beneficiis colludebant, ut ficta inter eos controversia, possessor beneficii cederet in alterius favorem reservatà sibi parte fructuum per viam transactionis: qua ratione cedens beneficio idoneus interim reddebatur, alius verò consequeretur reliquos fructus.

TITULUS XXIII.

De delictis Puerorum.

In criminum coercitione attendendam esse aetatem omnes norunt; nam impuberes mitius puniendi, quam puberes: sed et in iis, qui pubertatem

egres-

egressi sunt, moderanda venit poena, praesertim si decimo octavo anno minores sint.

TITULUS XXIV.

De Clerico venatore.

Prohibetur in *hoc tit.* Clericis venatio; quod quidam solum intelligunt de clamorosa, ut et *cap. 12. sess. 24. de Reform. in Trident.* Sanè negari nequit Clericis illa omnia interdici, quae aut eos minus decet, aut à suscepti muneris functione avertunt: interea autem non esse audiendos videtur illos, qui hodiernae venationi accomodant plures antiquos canones, in quibus de alia specie longe diversa sermo est; de quibusdam nimirum superstitionis Etnicorum ludis, qui dicebantur *venationes*, ut latè ostendit Berardus *de Univers. iur. Ecclesiast. tom. 4. part. 1. Dissert. 4. cap. 2.* Cum autem rigor nonnullarum posteriorum Constitutionum Ecclesiasticarum in Clericos venatores ex illo errore emanaverit, temperandus foret ab Episcopis in Sanctionibus Sinodalibus, ne facilis praebetur delinquendi occasio. Sanè negari non potest antiquissimos inveniri canones, venationem propriè, et ut hodie accipitur, sumptam prohibentes.

TITULUS XXV.

De Clerico percussore.

Alienum est à suavitate, quae Ecclesiae Ministros decet, quod percussores sint, aut eas fidelibus inculant poenas, quae solum congruunt Iudicibus Saecularibus. Ecclesiasticis creditum est spirituum regimen; Saecularibus verò convenit coercitio corporalis, quoties Reipublicae salus eam exigit.

TI-

TITULUS XXVII.

De Maledicis.

Non unius generis est Maledicorum crimen, sed modò gravius, modò leuius, pro diversis, quae ad-sunt, qualitatibus: nam in primis vel directò in Deum maledicetur, aut in Deiparam Virginem, aut Sanctos convitium fit, vel in Ecclesiam, res sacras, aut divina Religionis misteria, vel tandem adversus Iudices, aut Ministros, sive Ecclesiasticos, sive Saeculares. Deinde aut simpliciter blasphemus quis est in Deum, aut Sanctos, aut blasphemiam committit haereticalem. Tandem blasfemia in eo consistere potest, quod Deo id tribuatur, quod ipsius non est; aut quia denegatur Deo, quod Dei est, aut tribuitur creaturae quod Dei est; vel denique propterea quod de facto, aut ore impio, convicium, aut contumelia, in Deum, aut Sanctos committitur.

In lege veteri plectebantur blasfemi poena capitis, ut constat *Levitici cap. 24.* his verbis; quae loquutus est Dominus ad servum suum Moysen: *Hommo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum et qui blasphemaverit, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur, Eadem poena statuta in eos erat legibus Iustinianaeis: deinde verò mitius cum eis actum fuit, praesertim si non arguerentur de blasfemia haereticali: quo casu competit cognitio Inquisitoribus fidei, *cap. 2. b. tit. can. 31. cau. 24. q. 3.**

Reges nostri accuratissimam semper adhibuerunt diligentiam, ut teterrima blasphemorum pestis modis omnibus à Republica avelleretur, ut vidère est in *Nov. Recop. lib. 3. tit. 4.* De iis, qui Regiis Administris maledicunt, immemores Regiam, ab eis potestatem exer-

exerceri, quam revereri tenemur omnes, extat Constitutio edita die 18. Septembris anni 1766.

TITULUS XXVII.

De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.

Si is, qui ob admissa crimina depositione, aut interdicto damnatus fuit, sciens eam poenam ipsi inflictam fuisse, ministraverit, excommunicationem incurrit, *cap. 1. et 2. b. tit.* Quod si excommunicatus ministret, perpetuae depositionis poenam punitur, *cap. 3.* Quid verò si praedictas censuras ausu temerario contemnens ulterius progrediatur? Tunc coerceri debet à potestate saeculari. Verùm nonnullae in his speciebus ortae sunt dubitationes; nam primò quaeritur an aequè comprehendant praedicta constitutum in minoribus, qui suspensus, interdictus, aut excommunicatus ministrat, fiatque eo nomine irregularis; et quidem hoc omnino asserendum videtur post Constitutionem Benedicti XIV. quae incipit: *Inter praeteritas.* Dubium quoque erat an irregularis fieret ligatus minori excommunicatione ministrans; et hoc decisum fuit à Gregorio IX. in *cap. 1. b. tit.* ubi ait graviter eum peccare, nullius tamen irregularitatis incurrere notam. In *cap. 2.* additur, eum quoque, qui cum Clerico praedicta causà excommunicato communicat, excommunicationem incurrere: coeterùm limitari hoc debet iuxta Constitutionem *Ad evitandas* Martini V. de qua erit inferius agendi occasio, uti de censuris, et poenis, quae hic commemorantur.

TITULUS XXVIII

De Clerico non ordinato ministrante.

Qui illius ordinis ministerium ausu temerario sibi assumit, quo initiatus non est, excommunicari iubetur in *cap. 1. b. tit.* et perpetuò ordinibus excludi. Mitior cuilibet videbitur poena ab Urbano III. lata in Diaconum Missam celebrantem in *cap. 2. b. tit.* in quo ait ad Sacerdotis officium eum non posse promoveri; à Diaconatu quoque biennio, vel triennio suspensum debere manere; quoad beneficium autem misericorditer cum eo agendum, ne sustentatione privatus, ad saeculi negotia revertatur: coeterum quoad hos, eosque, qui Sacramentum Poenitentiae administrant quin Presbyteri sint, adauctae fuerunt poenae à Paulo IV. Sixto V. Clemente VIII. et Urbano VIII. et denique à Benedicto XIV. in Constitutione, quae incipit: *Sacerdos in aeternum*; ubi statuitur, ut huius criminis Rei prius degradati, si aliquo fungantur ordine, tradantur puniendi Curiae Saeculari à Sanctae Inquisitionis Iudicibus. Idem S. Pontifex in Constitutione *Divinarum*, neque apertam criminis confessionem proficere voluit ad praedictarum poenarum mitigationem. Tandem confirmata haec omnia sunt à Clemente XIII. in Constitutione *Gravissimum, anni 1760.*

Animadvertendum pro coronide est, has Constitutiones aequè comprehendere Laicos, ac Clericos, ut patebit easdem legenti, praesertim si consideret verba illa Clementis VIII.: *Et ab Ordinibus Ecclesiasticis, si quos habuerint, ritè degradati, Curiae Saeculari tradantur.*

TITULUS XXIX.

De Clerico per saltum promot.

Diximus in *lib. 1.* Ordines non per saltum, sed gradatim esse recipiendos, simulque retulimus disciplinae hac in re varietates. Si contrarium ignoranter fiat, dispensare Episcopus potest cum promotò, ut ait Innocentius III. in *cap. un. b. tit.* unde concludunt S. Pontificis dispensatione eum indigere, qui scienter per saltum promotus fuit. Coeterum amplior facultas Episcopis inest post Concilium Trident. *sess. 23. de Reform. cap. 14.* in illis verbis: *Cum promotis per saltum, si non ministraverint, ex legitima causa Episcopus dispensare potest.* Aliud quidem placuit Sixto V. in Constitutione *Sanctum, et salutare*: verum redacta ea fuit ad terminos iuris communis à Clemente VIII.

TITULUS XXX.

De eo, qui furtivè Ordinem suscepit.

Recipere quis furtivè dicitur illum ordinem, ad quem neque admissus, neque examinatus est, sed clandestinè irrepit: quo casu ita suspensus manet, ut, si ante lata excommunicatio fuerit in ita ordinatos, indigeat dispensatione S. Pontificis: aliàs dispensare cum eo valet Episcopus post condignam satisfactionem, *cap. 1. b. tit.* Verum in hac specie aliud hodiè obtinere putat Giraldi ex eo, quod talis excommunicatio non sit latae, sed ferendae sententiae. Quaesitum fuit an iterum ordinandi sint qui ordinati fuere furtivè, aut impedimento adstante, si Episcopus ordinans protestatus fuerit, se non habere intentionem tales ordinandi: et Sacra Congrega-

tiō censuit, eos de novo ordinari debere occasione ordinationis ita peractae à Fratre Antonio Gonzalez Acunna, Episcopo Charchiensis.

TITULUS XXXI.

De excessibus Praelatorum, et Subditorum.

Delinquunt Episcopi contra officium sibi commissum, et aequè coeteri Praelati, quoties terminos potestatis suae transiunt: hoc autem nemo non videt quamplurimis modis fieri posse. Nonnullos recenset Alexander III. in *cap. 1. b. tit.* veluti si Episcopi gravent Subditos indebitis exactionibus, de quo in *lib. 3. tit. 39.* aut si suspendant Clericos, aut interdicto subjiciant sine Capituli iudicio, quod pendet hodiè à singularibus cuiusque Ecclesiae privilegiis, et consuetudinibus. Sed et referuntur in aliis capitibus varii, tum Praelatorum, tum Subditorum excessus; verum non est cur in eis immoremur, cum colligantur ex his, quae suis locis diximus de cuiusque oneribus, et iuribus.

TITULUS XXXII.

De Novi operis nunciatione.

Olim tribus modis fieri nunciatio novi operis poterat ab eo, qui damnum sibi inferri putaret; per verba scilicet, per lapilli jactum, et per Praetorem. Hodiè solum ultimus observatur, et effectus est, ut quidquid post nunciationem sibi notificatam constructum fuerit censeatur attentatum, et dirui statim debeat ipsius aedificatoris expensis, sive iustè, sive iniustè aedificaret ante nunciationem; nisi nunciatus consentiat, ut interim aedificetur praesti-

ta ab aedificatore cautione de constructo diruendo, si Iudex declaret non iure construxisse. Ne tamen grave exinde oriatur damnum, debet nunciatus intra tres menses suam intentionem probare ut rescribitur in *b. tit.* Denique potest Iudex quandoque statuere, ut in construendo interim non cessetur, praestitâ nimirum cautione, si magnum ex suspensione timeatur incommodum.

TITULUS XXXIII.

De Privilegiis, et excessibus privilegiatorum.

Opportunè hic agitur de privilegiis, eorumque iustâ interpretatione, ne si eorundem tenor extendatur, delicta impunita maneant. Coeterum arreptâ occasione plura alia congescit Compiler, quae satis erit indicare. Primum quod sese offert, est antiquissima illa sapientio, qua cautum erat, ne Episcopi in parvis Oppidis, aut Castellis constituerentur, sed in frequentioribus Civitatibus; alioqui enim honor, cui excellentiora debent committi, sui numerositate vilesceat, ut traditur ex S. Leone in *cap. 1.*

Praescribitur in *cap. 2.* Laicis privilegium fore prodesse non debere, quominus ab Ecclesia coercerentur, si adversus eam delinquant. Hoc autem de illa coercitione intelligendum est, quae potestati ecclesiasticae congruit: praeterea verò gravissimè punientur ita delinquentes à Iudicibus saecularibus, poenis, quae legibus patriis statutae sunt in violatores Ecclesiarum. Sed neque Clericos defendit fore sui privilegium iuxta *cap. 27.* si abjecto habitu Clericali in crimine deprehendantur, de quo latius alibi.

Deinde in *cap. 3.* Alexander III. plura comprehendit, ne privilegiis detrahatur, et fraus fiat iurisdictioni Episcoporum, quae declarata plenius, et aucta fuerunt in Concilio Trident. *sess. 24. de Ref. cap.*

cap. 11. et aliis in locis. In *cap. 6. et 15.* sermo est de praescriptione à solutione decimarum.

In *cap. 4.* dicitur ex Concilio Lateran. III. eos, qui incontinentiâ, quae contra naturam est, et propter quam ira Dei venit in filios diffidentiae, et quinque civitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare, si Clerici sint, à Clero deiciendos, vel ad agendam poenitentiam in Monasteriis detruendos; si vero Laici, excommunicatione plectendos. Verùm apud nos gravius puniuntur pro qualitate criminis, modò poena capitis, modo mitiori; nam incontinentia contra naturam non unius generis est.

Cum privilegia concedantur adversus ius commune, interpretari ea oportet iuxta eorum tenorem, *cap. 7.* nequiquam autem ita restringenda sunt, ut inutilia reddantur. Hoc contingeret iuxta *cap. ult.* si concesso privilegio exemptionis novalium decimarum, restringeretur primo anno, in quo strictè praedia novalia dicuntur. Coetera, quae in Titulo continentur, nullam postulant explanationem.

TITULUS XXXIV.

De Purgatione canonica.

Orgo Purgationis canonicae non aliunde repetenda, quàm à tenebris, quibus universam Europam subiecit incursum Barbararum Gentium: cum enim purgatio dicta vulgaris, de qua in tit. seq. ubique inducta conspiceretur, non parùm consuluerunt Antistites, et Religioni, et humanitati, quando canonicam eidem substituere consequuti sunt nam, licet verum sit et canonicam non satis convenire rectè iudicarij ordinis notioni, pauciora tamen incommoda continet, quàm vulgaris, aliunde verò oportebat sensim Gentes illas avertere à

re-

receptarum consuetudinum immanitate. Purgatio ergo canonica, ita dicta, quod à canonibus inducta sit, tunc locum habebat dum de crimine accusatus damnari ob defectum probationum non poterat, interea verò non undequaque innocens apparebat, cum inessent igitia, et praesumptiones: in eo autem consistebat, quod compelleretur suam innocentiam iurare, simulque pro personae, et causae qualitate certum adhibere numerum compurgatorum, qui aequè sub iuramento assererent se credere crimen illud ab accusato minimè fuisse perpetratum: sin autem aut ipse iurare recusaret, aut compurgatores non haberet, hoc casu convictus censebatur. Verè in hac probatione Reus ipse Iudex constituebatur: quid autem, si cum innocens esset, et ipse iurare paratus, compurgatores non inveniret? Deinde nemo non videt periuriis hac ratione viam aperiri, uti etiam quoties Reus quilibet interrogatur sub iuramento: quis enim sine Christiani nominis dedecore maximo asseri id nequeat, certissimum nihilominus est, religionem iuramenti apud Gentiles quidem strictissimè fuisse servatam, à nobis facillimè contemni. Romani Cives fortunarum suarum rationem sub iuramento Censoribus reddebant; nusquam autem traditur quemquam vel minimam earum partem celavisse: Cato L. Scipionem ob crimen clam admissum coercere intendebat, quod tamen negabat accusatus; quando autem iuramentum ipsi à Censore delatum fuit, poenam criminis sustinere maluit, quàm periurium. Facile esset plura illustria congerere huiusmodi exempla; non tamen adeo frequentia apud nos forent, si absolutio à crimine perpetrato, aut tributorum solvendorum taxa, cuiusque iuratae assertioni relinqueretur.

Haec eo tendunt, ut innotescat iuramentum accusatis non esse passim deferendum, cum laesi peritio Numinis timor, qui adeo Gentiles ipsos conti-

ne-